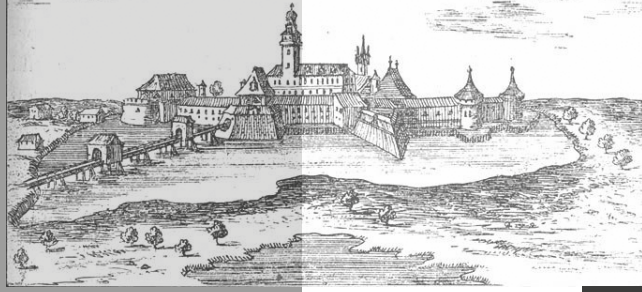

Emlékkoszorú

Meleg júliusi nap volt, amikor autóbuszunk megállt egy parkolóban, néhány száz méterre Csáktornya központjától. Az volt a tervünk, hasonlóan, mint a korábbi években, amikor a soproni-győri olvasótábor diákjait a Muravidéken egy-két napra vendégül láttuk, hogy néhány órás kiruccanás keretében a diákok ízelítőt kapjanak a szomszédos Muraköz magyar vonatkozásáról. Emlékkoszorúnkat a Zrínyi-emlékműnél kívántuk elhelyezni, majd a várat és a környékét terveztük felkeresni, valamint egyet sétálni a hangulatos főutcán.

A buszmegállótól a bevásárlóközpontig, amelyet az emlékmű szomszédságában építettek valamikor a nyolcvanas évek elején, számos kérdést intéztek hozzám az anyanyelvi tábort vezető tanárok. Akkor, 1990-ben, már nagyon érződött a közeledő délszláv válság előszele. Állt még ugyan az első világháború után létrejött államszövetség, azonban már sejteni lehetett, hogy a közeljövőben nagy változások elé nézünk. Hogy milyen lesz a közeli jövő, és hogy mennyire könnyörtelen eseményekkel kell a térségben élőknek szembenézniük, akkor még nem tudhattuk. A Mura még nem volt államhatárt képező határfolyó a horvátországi Muraköz és a Szlovéniához tartozó Muravidék között. Muraszerdahelynél akkor még nem kellett útlevél, mert a jugoszláv tagköztársaságok közötti közlekedés zökkenőmentes volt, és a pénznem is azonos volt. Bő egy esztendő elteltével minden gyökeresen megváltozott.

Azonban akkor, azon a forró nyári napon, a Zrínyi-emlékmű felé közeledve a későbbi eseményekről nem tudhattunk. Bizonyára arról beszélhettem, hogy Csáktornya utcáin miért nem hallatszik egyetlen magyar szó sem, vagy talán arról, hogy mi a különbség a horvát és a szlovén nyelv között. A más régiókból érkezők arról is érdeklődtek, hogy mi történt a nyolcvanas évek után Koszovóban.

A Zrínyi-emlékmű környéke gyalázatos állapotban volt. A tanárok közül néhánynak a korábbi években már volt része hasonlóan kellemetlen látványban, ezért különösebben nem csodálkoztak a bozóttal benőtt, a költő-hadvezért ábrázoló domborművet eléggé elrejtő obelisz alakú emlékmű láttán. A diákokban annál több volt a méreg és a csalódás. „Micsoda dolog ez – háborgott egy soproni diák –, hogy a magyar és a horvát nemzet számára nagy jelentőségű hadvezért, a kiváló magyar költőt ilyen megaláztatásban részesítik itt, Csáktornyán, a kedvelt városában?” Nem volt könnyű megmagyarázni, hogy a horvát fennhatóságú területeken is mostohán bánnak a magyar nemzeti értékekkel. A legtöbb magyarországi középiskolás diák úgy gondolja, hogy amit ő kedvenc tanáraitól az irodalom- és történelemórán hallott, az mindenütt érvényes. Így szembesült az ember a keserű valósággal, hogy a szétszabdalt magyar nemzet különböző országokban élő fiataljai, önhibájukon kívül, mennyire szűk látókörből ítélik meg a helyzetet.

A táborban résztvevő csallóközi fiatalok még valamennyire tisztában voltak a 20. század eseményei szülte állapotokkal, a burgenlandi diákok, akárcsak a muravidékiek, már sokkal kevesebb ismerettel rendelkeztek. A magyarországi diákok ismerete is hézagos volt. Egyrészt úgy tekintettek az elszakított területekre, mintha a trianoni döntés nem jelentett volna győ-

A Zrínyi-emlékmű
Csáktornyán

keres változást azok életében. Másrészt már ők sem egységes magyar nemzetben, hanem a különböző határokkal körülkerített országokban gondolkodtak. Még a rangos táborban is megtörtént az a keserű eset, hogy a különböző régiókból érkező fiatalok leszlovákozták, lejugózták vagy éppen lemagyarozták egymást.

A soproni-győri olvasótábor nagyszerű tanárai sokat tettek annak érdekében, hogy a történelem alakította tudatzavarok terén kiköszörüljék a csorbát. Számos esetben sikerrel jártak. Több muravidéki fiatal a táborban döbbsen rá először a magyarságára és anyanyelvének fontosságára, és azt is többen akkor tanulták meg, hogy Magyarország nem csupán egy szomszédos állam, hanem annál sokkal több.

A horvát szöveggel „díszelgő” Zrínyi-domborművet csak úgy tekinthették meg a diákok, hogy a rakoncátlan bokorágakat és a bozótot eltávolítottuk előle. Környezetrendezésnek is beillő cselekedetünket több járókelő mogorva, már-már mérges tekintete kísérte. Az különösen nem volt rokonszenves számukra, hogy a koszorúzás előtt magyar nyelven elhangzott a „horvát Csáktornya” főtérén néhány méltató szó, és felcsendült a magyar himnusz. Minden hiszékeny ember a magyarországi települések utcáin bizonyára úgy véli, hogy a két szomszédos nemzet a huszadik század végén kölcsönösen tiszteli egymást, becsüli a szomszéd nép felségjeleit, nemzeti himnuszát. Ez azonban általános tévhit.

Az idősebb csáktornyaiak azért fordultak szembe minden magyar értékkel, mert gyermekkorukban sok

rosszat hallottak a magyarokról. A második világháború alatti magyar túlkapasok sokukban egy életre szóló ellenszenvet váltottak ki. A fiatal nemzedéket pedig eléggé magyarellenes szellemben nevelték. Ők folyamatosan azt hallják, hogy a magyar nemzet ezer esztendeig megszállva tartotta a Kárpát-medence más nemzeteit. A legtöbb embernek arról nem lehet tudomása, hogy a huszadik században az utódállamok bottal csinált történelemelméleteket gyártottak, hogy megmagyarázzák saját igazukat.

A járókelők furcsa tekintetével mit sem törődve, méltóságteljesen elhelyezték a nemzeti színekkel díszített koszorút a Zrínyi-emlékmű előtt. Azt követően, mint aki jól végezte dolgát, átsétáltunk a parkon, amely az emlékmű és a vár között terül el. Azon a nagy hídon sétáltunk be a külső vár udvarába, amelyen egykor a költő is bizonyára számtalanszor átlovagolt. Talán sétált is nagyokat a gyönyörű parkban, hogy ihletet merítsen készülő verse egyik strófájához. A törökökkel vívott harcok közben bizonyára a terebélyes tölgyek árnyékában pihent. Szájhagyomány szerint a parkban még látható, elszáradt és kidőlt fatörzs Zrínyi Miklós korából származik. Egyesek azt is tudni vélik, hogy a fát maga a várúr ültette.

A belső várudvarba még csak bejutottunk valahogy, azonban a palotarész emeletén berendezett szerény kiállítást mégsem nézhettük meg. A távolról érkezett magyar diákokkal való

érvelés ezúttal nem vezetett sikerre. A Zrínyi-korszakot bemutató átfogóbb tárlatot csak néhány évvel később rendezték be a csáktornyai várban. A magyarországi turistákat és a Zrínyi család iránt érdeklődőket általában nem fogadták rokonszenvvel a múzeum illetékesei. Magyar nyelven nem beszéltek a szakembereik, ami sokszor visszatartotta a magyarországi érdeklődőket. Az olvasótábor korábbi látogatásaira mindez nem mondható el, mert minket szlovéniai szervezőnek minősítettek. Ezért számunkra is meglepetés volt, hogy most a bejutás meghiúsult. Be kellett érnünk azoknak a nagy, kőből készült mellszobroknak a megtekintésével, amelyeket a várkastély belső udvara felől épült tornácos emeletszerkezet alatt tároltak. Minden szobor a magyar történelem egy-egy jeles alakját ábrázolhatta. A rövid tájékoztatóból azonban az derült ki a legtöbb esetben, hogy ismeretlen a személy, akinek szobrát az úgyszintén ismeretlen stájerországi művész készítette. Miért készítette volna őket magyar szobrászmester?!

Csalódottan sétáltunk vissza a főtér felé. Az emlékoszlop mellett elhaladva újabb kellemetlen meglepetés ért bennünket. Az egyik diák felfigyelt rá, hogy a korábban elhelyezett koszorú eltűnt az emlékmű talapzatáról. Gyorsan átvizsgáltuk a közeli szemeteskukákat és a bokrok tövét, azonban sehol sem leltük a nemzeti szalagos koszorút. Rosszkedvűen és dühösen mentünk a szépen felújított főutcán a római katolikus templomig. A szakrális épületbe se mehettünk be, amelynek főbejáratát Szent István és Szent László királyaink kőszobrai őrzik. Érkezésünk előtt néhány perccel csukták be az ajtót. Egy szerzetesnő közömbösen megjegyezte horvátul, hogy az ebédidő után, talán délután három órakor kinyitnak majd. Hűvös udvarassággal megköszöntük a tájékoztatást, aztán rosszkedvűen elindultunk az autóbushoz, hogy minél hamarabb visszautazzunk Alsólendvára.

A hosszú sorban vonuló csoportunk bekanyarodott az utcába, amelynek a végén egy árnyékos parkolóban autóbuszunk várakozott. Néhányan már felszálltak a járműre, amikor váratlanul megállt mellettünk egy autó. A gépkocsiból két civil ruhás, erős testalkatú ember lépett ki, valamint egy rendőregyenruhába öltözött tiszt. Horvátul kérdeztek valamit a hozzájuk legközelebb álló fiataloktól, amire ők tanácstalanul felém fordultak, és jelezték, hogy nem értik, mit kívánnak tőlük. Odaléptem, és horvát nyelven megkérdeztem tőlük, hogy miben lehetünk a segítségükre.

Az egyik civil ruhás ember közölte velem, hogy a járési belügyi osztályról jöttek. Az iránt érdeklődött, hogy milyen csoport vagyunk. Elmondtam nekik, hogy több ország állampolgáraiból összetevődő diáktábor részvevőiről van szó, akikkel a program keretében Csáktornyára is ellátogattunk. Tájékoztattam őket, hogy a Jugoszláviában szervezett programrészért, mert akkor még létezett az államszövetség, a muravidéki magyar érdekvédelmi szervezet felel.

Horvát nyelven beszélgettünk, mivel a délszláv térségben a 20. század második felében íratlan szabálynak számított, hogy a szlovén és a szerbhorvát nyelvet bíró emberek között kivétel nélkül az utóbbi nyelven folyt a társalgás. Nem írta azt elő törvény, a hét évtizedes délszláv együttlét alakította úgy. A szlovéniaiak döntő többsége megtanulta a rokon szerbhorvát nyelvet, míg ellenkező irányban ez csak ritkán mondható el. A Szlovén Köztársaságban mindig a szlovén volt a hivatalos nyelv, sőt a nyolcvanas évek második felében már az iskolában sem tanították a szerbhorvát nyelvet, mégis ilyen jellegű párbeszéd során a horvát kerekedett felül. A férfilakosság jugoszláv katonaként megismerte a másik nyelvet, mert a vezénylő nyelv a szerbhorvát volt az államszövetség egész területén. Akkor még szerbhorvátként emlegettük az említett nyelvet, amelyet Horvátországban latin, Szerbiában cirill betűkkel írtak. Később, a délszláv válság és Horvátország önállósulása után külön szerb és horvát nyelvről beszélnek.

Mindkettő esetében jelentős nyelvújítási mozgalom vette kezdetét a kilencvenes évektől.

Az ismerkedés jellegű csevegés után az események új fordulatot vettek.

– Úgy értelmezhetjük, hogy Ön ennek a csoportnak a vezetője? – kérdezte határozottabban az egyik belügyes felügyelő.

– A tábornak nem én vagyok a vezetője – próbáltam magyarázkodni –, én csak a muravidéki programfelelős vagyok.

– Akkor éppen Ön a mi emberünk! Mondja meg őszintén, hogy hagytak-e maguk egy koszorút az áruház melletti emlékműnél? – kérdezte higgadtan a másik civil ruhás.

– Természetesen most is elhelyeztük koszorúnkat a Zrínyi-emlékműnél, amint azt minden esztendőben hasonlóan tettük.

– Vegyék tudomásul, hogy ezzel a cselekedettel megsértették a rendszabályunkat, mert minden ilyen eseményt be kell jelenteni az illetékes rendőrségi vagy közigazgatási szervnél – jegyezte meg a határozottabb hangon beszélő felügyelő.

– Mi elnézést kérünk, de ezt nem tudtuk, mert Szlovéniában semmi ilyenre nincs szükség – próbáltam magyarázkodni, azonban a mogorvábbnak tűnő felügyelő csendre intett.

– Maga most velünk jön a belügyi osztályra, a többiek pedig itt várakozzanak.

Megpróbáltam rábírní őket, hogy tekintsenek el ettől az eljárástól. Utólag kérvényt fogunk benyújtani az osztályra, csak most ne várakoztassák meg a diákokat. Nem volt kegyelem! A rendőrtiszt kinyitotta az autó jobb hátsó ajtaját, és intett, hogy üljek be a járműbe. Beültem. A rendőrtiszt mellém ült, a két felügyelő pedig a kocsi két első ülésére. A tábor tanárai és diákjai meglepődve nézték, hogy mi történik, mivel a beszélgetés hevében csak részben volt időm magyarra fordítani a felgyorsult eseményeket. Nem tudtam mást tenni, csak jeleztem nekik, hogy nyugodtan várakozzanak.

Alig utaztunk három utcányit, az út számomra mégis rendkívül hosszúnak tűnt. A júliusi nap kegyetlenül melegített. A rendőrautóban legalább ötven fok volt, én bizonyára mégis a kialakult helyzet miatt izzadtam. Az autóban nem szólt senki hozzám, én se kérdeztem semmit. Tudtam, hogy minden magyarázkodás hiábavaló, ezt az eljárást el kell viselni. Egy kétemeletes épület előtt megálltunk. Kísérőim intettek, hogy kövessem őket. A belügyi osztályvezető szobájába kísértek. A szerényen berendezett helyiségben egy asztal volt, néhány szék, a falon egy térkép és valamilyen festmény, ma már pontosan nem emlékszem, hogy mit ábrázolt. Az ajtó mögött volt egy zárt szekrény is. Annak a tetején megpillantottam a mi koszorúnkat, további negyven-ötven magyar nemzeti szalaggal díszített koszorú „társaságában”. Egy-két másodpercre megállt a szemem a koszorúkon. Az asztal mögött kényelmesen ülő főtiszt közömbösen megkérdezte tőlem, hogy felismerem-e a mienket. Bólintottam a fejemmel, hogy igen. Az asztallal szembeni székre mutatott, és mondta, hogy foglaljak helyet. A két civil ruhás felügyelő közül az egyik a szobában maradt, a másik, a durvábbnak tűnő viszont eltávozott.

Nyugodt, csendes hangon szólt hozzám a főnök, aki becslésem szerint negyven körüli lehetett. Megkérdezte, mi a nevem, mikor és hol születtem, majd a többi személyi adatomat és a munkahelyemet. Én mindenre higgadtan válaszoltam. Az első néhány perc nyugodt hangulatban, hagyományos kérdés-válasz játékkal múlt el. Néhány másodpercnyi csend után a főtiszt ismételtén a szekrényen rendezetlenül heverő koszorúkra nézett, amelyek közül még sokáig az emlékezetemben maradt az egyik szalagon olvasható valamelyik pécsi gimnázium neve.

– Mondja, maguk magyarok miért ennyire nacionalisták? Miért törekednek mindig más nemzetek elnyomására? – tette fel a váratlan kérdést.

Meglepett a kérdése, ezért néhány pillanatig gondolkodtam, mit válaszoljak neki. Megpró-

báltam magyarázni, hogy a 20. század végén már szokatlan dolog Európa fejlettebb részein a maihoz hasonló esemény. Majd azzal folytattam, hogy a magyar és a horvát közös múlt, különösképpen a Zrínyi család szellemi és történelmi hagyatéka arra kötelez mindnyájunkat, hogy becsüljük meg közös értékeinket. Egy ideig úgy nézett ki, hogy nem sokra megyek elmélkedéssel. Több olyan kérdést tett fel az osztályvezető, amely a horvát nemzeti büszkeség megsértésére utalt. Többször felvetette a második világháború idején elkövetett muraközi magyar túlkapások felelősségét is, amikor a vidék ismételen magyar fennhatóság alá került. Én is egyre jobban belemerültem a magyarázkodásba. Elmondtam a két embernek számos eseményt az ezeréves magyar történelemből, és beszéltem nekik a magyar kultúra fontosabb értékeiről. A nemzet Trianon utáni hányattatott helyzetére úgyszintén utaltam, és több ízben is a magyar–horvát közös múltra és az egymásrataltságra. A feltételezhető délszláv válságot sem tudtam megkerülni.

Egy idő után arra döbbsentem rá, hogy vallatóim többet nem kérdeznek, csak hallgatják rögtönzött elmélkedésemet. Felfedeztem arcvonásaikból, hogy ilyen szemszögből ők még soha nem hallottak sem a Zrínyiekről, sem a magyarokról és a horvát–magyar kapcsolatról sem. Úgy tűnt, hogy valamennyire élvezik a mondókámat. Az időérzékeimet ezalatt elveszítettem, és nem tudtam, hogy meddig voltam távol a csoporttól. Mielőtt elhagytam a belügyi osztály épületét, a főosztályvezető illedelmesen elnézést kért a történetekért. Azonban megjegyezte, hogy a jövőben mindenképpen tudassuk a helyi hatósággal, vagy akár vele személyesen, ha koszorúzni szeretnénk Csáktornyán. Ne ingereljük a lakosságot, az emberek nem nézik jó szemmel, hogy különböző magyarországi csoportok koszorúzzák az általuk horvát bánként ismert Zrínyi Miklós emlékművét. Jóleső érzés volt azonban hallani tőle, hogy a velem való beszélgetés után ő maga megérti, miért látogatják a magyarok a csáktornyai emlékművet.

– Tudja – tette hozzá végezetül –, sok errefelé is a tudatlan ember, ezért jobban tesszük, ha kitérünk minden kényes esemény elől.

Akartam még neki mondani valamit, leginkább az emlékü hányattatott sorsa miatt, de inkább a nyelvembe haraptam. Kényszermosollyal az arcomon köszöntem el a főnöktől. Amikor a két civil ruhát viselő belügyi alkalmazott visszavitt az autóbushoz, a türelmetlenül várakozó csoport egyik vezetője kétségbeesetten közölte velem, hogy ők már a nagykövetséget is próbálták hívni, meg Alsólendvára is telefonáltak, mert több mint két óráig semmilyen hír sem érkezett rólam.

A muraközi kanyargós utakon hazafelé közlekedve, fáradtan a buszsofőr melletti székbe süllyedve eljátszadoztam a gondolattal, hogy ugyan a nagy Zrínyi ott, a távoli mennyei ösvényeken szomorúan vagy kicsinyességeinken elmosolyodva nyúl a pennájához, és ír egy strófát a koszorúzó magyar diákcsoportról és a magyar nemzeti szalagot gyűjtőgető horvát belügyesekről.